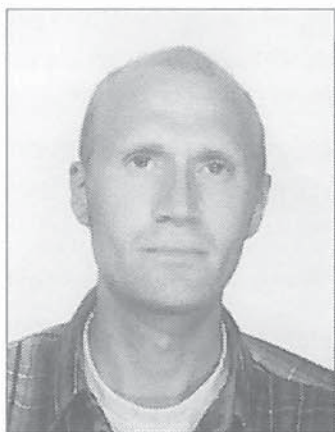

Mundtlighed i fokus på spor 1

Lars Knudsen

Frederiksberg Sprogcenter.

Suppleret af Michael Svendsen
Pedersen

I forbindelse med min eksamen i pædagogik på Dansk som Andetsprog for Voksne beskæftigede jeg mig med begynderundervisningen af analfabeter på spor 1. Min idé var at udvikle nogle værktøjer til brug for en *mundtlig* task-baseret sprogundervisning.

Efter min mening bør den første sprogundervisning af analfabeter foregå uden at læsning og skrivning blandes ind i undervisningen. Jeg tror at hvis man ikke venter med disse to færdigheder, kan den mundtlige sprogundervisning på den ene side og undervisningen i læsning og skrivning på den anden meget nemt komme til at modarbejde hinanden.

Jeg har prøvet at forestille mig hvordan det ville være at være i skoene på et voksent menneske der ikke kunne

læse, skrive eller tale dansk, og har tænkt på hvor svært jeg ville have det hvis jeg efter bedste evne og med fem af mine fingre og en del af min håndflade knyttet om blyanten skulle kreere danske bolle-å'er, alt imens jeg skulle forholde mig til en tegning af et dansk landskab med et vandløb, og oven i dette samtidig skulle arbejde med udtale af endnu en ukendt vokallyd.

Og jeg har prøvet at forestille mig at jeg boede i et land med et fremmed alfabet hvor det krævedes at jeg skulle lære at læse og skrive. Min umiddelbare og intuitive fornemmelse siger mig at jeg nok enten ville foretrække at lære disse færdigheder ved at blive undervist på dansk, eller vente til jeg forstod og var fortrolig med det nye sprog som pågældene lands myndigheder krævede jeg skulle beherske skriftligt.

Det spørgsmål jeg stillede mig selv, var: Hvorfor skal disse kursister egentlig lære at læse *så* hurtigt og *så* meget midt i sprogundervisningen? Er alfabetiseringen til for deres skyld? Er den deres primære behov? Eller er den til for min skyld som underviser så jeg kan få et bogligt grundlag at undervise efter?

Nedenfor vil jeg beskrive et alternativ til den skriftlige dimension i begynderundervisningen og skitsere en ramme inden for hvilken en mundtligt baseret kommunikativ og problemorienteret undervisning kan udvikles. Til sidst vil jeg fortælle lidt om hvad der skete den dag virkeligheden bankede på, og en spor 1-klasse skulle stå model til min praktik.

Materialer

Uden at have skriften til hjælp er der brug for en alternativ *repræsentation* af betydning og en alternativ *fastholdelse* af den producerede betydning. Som antydnet ovenfor mener jeg det er vigtigt ikke at fokusere på det kursisterne *ikke* kan, men på det de *kan*: At kommunikere mundtligt. Så hvorfor ikke fra første dag og et års tid frem arbejde udelukkende med billeder og lyd? På denne måde kan man hurtigt komme i gang med at tale og kommunikere om autentiske problemstillinger og stille relevante spørgsmål. I det følgende vil jeg gerne uddybe hvad jeg mener med billede og lyd.

Lyd

- Læreren råder over en større båndoptager der har god lyd, og som

kan bruges til at redigere med.

- Hver kursist råder over en walkman der kan optage.

Både i læreroplæg og i elev- og gruppefeedback er det godt at kunne analysere og reflektere over det sprog der er blevet produceret. Lærer og elev har brug for at kunne vende tilbage til 'teksten' og høre hvad der blev sagt af hvem og hvorfor. Den sproglige opmærksomhed forbliver desuden på det mundtlige sprog og ikke det skriftlige.

Fastholdelsen af det talte gør at kursisten sammen med andre eller på egen hånd kan producere sprog uden at læreren er tilstede - det være sig derhjemme eller ude i felten. Det aktiverer og giver den enkelte mulighed for at handle sprogligt på egen hånd eller i grupper. Eksempelvis kan læreren give opgaver på bånd, og kursisterne kan ligeledes aflevere opgaver tilbage på bånd.

Billeder

- Et centralt billedarkiv hovedsagligt til samlet klasseundervisning. Billederne skal være store, klare fotos der kan tåle at blive rørt ved. Desuden skal der være mulighed for konstant og i situationen at udvide arkivet.
- Et tilsvarende decentralt arkiv hos hver enkelt kursist, bare i mindre format, men stadig i 'løsvægt' (i fotolommer) så billederne kan håndteres i forskellige sammenhænge.
- Digitale kameraer til billedproduktion, dels til det fælles arkiv, men også til en mappe af mere personlig

og privat karakter (egen hund, eget hus, egne børn - hvis vi i sprogundervisningen går ud fra at vi skal tale om noget relevant, vedkommende og personligt).

- Computere til redigering af billederne.

Ligesom skriften og den båndoptagede tale kan billederne være med til at fastholde sproget. Selvom farvefotos lægger sig tæt op ad den konkrete virkelighed de beskriver, er de stadigvæk abstrakte udtryk. Men de er til gengæld en abstraktion som alle der kan se, umiddelbart kan aflæse - selvom man bestemt ikke skal være blind for at billedsproget er lige så kulturelt og kontekstuel bestemt som det talte og skrevne sprog. Dog vil jeg i begynderundervisningen ikke bruge disse personlige og hjemmelavede billeder til en decideret fastholdelse af sproget, men mere som udgangspunkt for den.

Fælles for lyd- og billedmedierne er dynamikken. Dét som lærer og elev ikke umiddelbart kan udtrykke i ord, kan de forsøge at udtrykke gennem billeder; dog kan der opstå problemer med at beskrive abstrakte emner. Til gengæld vil der inden for konkrete og knapt så abstrakte emner være mulighed for at skabe nuancerigdom og intimitet.

Fælles for de to medier er ligeledes at de kræver arbejde og tilvænning. Det er ikke bare lige sådan at lade sig optage på bånd eller at tage gode, 'læsbare' billeder. Generthed og andre personlige grænser kan begrænse nogle af de muligheder medierne giver.

Fokus på sprog

I det mere strukturerede arbejde før og efter tasken er det også muligt at arbejde med billede og lyd.

Før en task kan det bestå i at man via billeder introducerer ord der dækker centrale aspekter af opgaven.

Ligeledes kan man efter en task hjælpe kursisterne med at løse nogle af de sproglige problemer der opstår under arbejdet. Eksempelvis kan man med billedrækker fortælle historier i datid; man kan arbejde med præpositioner gennem en puslespilsaktivitet hvor den ene kursist skal placere ting i et rum efter den anden kursists anvisninger osv.

Praktiske erfaringer

Da det så blev alvor og min makker og jeg skulle i praktik, viste det sig ikke at være så nemt endda. Vores forberedelse var mangelfuld - bl.a. kunne vi hverken skaffe digitale kameraer eller walkmen og kun lige inden undervisningen skulle til at begynde fik vi fat i et kamera. Så langt så godt - blot havde vi ingen anelse om hvordan apparatet virkede! Det rene cirkus. Vi skulle til at tænke i alternativer hvis task-undervisningen skulle gennemføres. Heldigvis (!?) kunne disse spor 1'ere læse en smule, så noget af task-arbejdet blev lavet ved hjælp af skrift.

Gruppen bestod af fem kvinder og en enkelt mand, og de var mellem tredive og halvtreds år. Altså en ganske almindelig kursistgruppe bestående af me-

get forskellige mennesker med vidt forskellig baggrund.

Vi havde valgt at arbejde med emner om hvad man kan lide at spise og hvordan man har indrettet sit køkken. Vi skulle kun være i klassen to eftermiddage à tre timer, så det var vigtigt at snakke om noget alle kunne forholde sig til og bidrage til.

Først skulle vi dog lige præsentere os for hinanden.

Præsentation

Rammen for den første task-øvelse blev skrevet på tavlen:

Navn? Alder? Land? Gift? Børn?

Som før-task demonstrerede min makker og jeg nu grundigt hvordan man stiller spørgsmål om disse emner, ved at stille spørgsmål til hinanden og klassens lærer. Opgaven for kursisterne var derefter at stille sidemanden de samme spørgsmål og derefter give os svarene, sådan at vi kunne lære hinanden bedre at kende.

Hvis man skulle have klaret sig uden skrift, kunne man have givet hver kursist (eller hvert par) 5 billeder der hver for sig så godt som det nu var muligt illustrerede ét af spørgsmålene:

- *Navn: En person der peger på sig selv*
- *Alder: Et barn, en teenager, en voksen, en gammel person*
- *Land: En globus*
- *Gift: En mand og en kone*
- *Børn: Børn*

Når demonstrationsspørgsmålene blev stillet af lærerne, kunne de ved hvert

spørgsmål holde det billede op som passede til spørgsmålet.

Der blev snakket og spurgt, og vi fik mange ting at vide. Det der faldt kursisterne svært, var det vi ikke havde demonstreret, nemlig at rapportere hvad sidemanden havde sagt, og ikke hvad kursisten selv havde sagt.

Her kunne man i demonstrationsfasen have inddraget kursisterne: Lærer A spørger Lærer B: „Hvor kommer du fra?“ Lærer B svarer: „Fra Danmark“. Derefter spørger Lærer A kursisterne - idet han / hun peger på Lærer B - „Hvor kommer han / hun fra?“ For at fastholde oplysningerne om hinanden og for at få lejlighed til en dybere bearbejdning af sproget, kunne man på en opslagstavle i klasselokalet have billeder af de enkelte kursister og i tilknytning hertil kunne de sætte billeder op der 'beskriver' deres livshistorie: Et billede af ægtefællen og børn og det sted hvor han / hun bor, et kort over det land hvor han / hun kommer fra osv. Ud fra billederne kan kursisterne fortælle om sig selv og hinanden - og stille spørgsmål til hinanden.

Køkken og mad

Som emne for vores egentlige task-forsøg havde vi valgt køkken og mad. For at skabe et udgangspunkt for samtale gik min kollega i før-task-fasen i gang med at tegne et stort køkken på tavlen, og den næste time blev brugt til ved fælles hjælp at brainstorme køkkenting og mad ind i tegningen.

Næste dag fortsatte før-task-arbejdet. Jeg havde skrevet en tekst med køk-

ken- og madord hentet fra dagen før og jeg havde skrevet den med min mest sirlige, tungen-ud-ad munden formskrift:

„Jeg vasker aldrig op. Jeg er doven.
Min nabo har en opvaskemaskine.
Han er heldig.”

Her blev der brugt lang tid på at få demonstreret ord som 'doven' og 'heldig'. Jeg svedte og folk havde det sjovt.

Dernæst var opgaven at klistre udklippede ord ind på en fotokopi af et tomt køkken. I gruppen blev der hentet hjælp både fra medkursister og fra min veltegnende kollegas løbende producerede ordbog på tavlen.

Skulle man her klare sig uden brug af skrift, kunne billede og lyd, bruges på forskellige måde; f.eks. kunne man:

- lave og spille billedlotteri med køkkenting,
- lytte til et bånd hvor en person fortæller hvilke køkkenting han/hun ønsker sig i fødselsdagsgave. Kursisterne krydser de nævnte ting af i et katalog og skal finde ud af hvilke ting der ikke er med i kataloget,
- give hver kursist 4 forskellige billeder med køkkenting og dernæst bede dem om - ved at snakke sammen - at samle 4 ens ting.

Nu skulle der så have været tid og plads til selve tasken, men det var der ikke. Opgaven ville have drejet sig om at kursisterne i grupper skulle beskrive deres egne køkkener for hinanden og dernæst beskrive hvordan den enkeltes

ideelle drømmekøkken kunne se ud.

I stedet fik vi lavet en hurtigere opgave om måltider. Alle skulle interviewe alle om hvad de hver især foretrak at spise til morgen- og aftensmad. Vi havde lavet et stort og simpelt interviewskema med alles navne på og en rubrik med plads til stikord under henholdsvis 'Morgenmad?' og 'Aftensmad?'

En mulighed for i en sådan opgave at skabe et mere eksplicit kommunikativt formål er at bede kursisterne om først - f.eks. gruppevis - at komme med gæt på hvad de andre kursister - f.eks. i en anden gruppe - foretrækker som morgen- og aftensmad, og dernæst checke deres gæt ved at spørge.

Igen var min kollega på kridtpletten, og efterhånden som behovene for nye og anderledes ord opstod, forhandlede vi os frem til betydninger og udseende på tavlen.

Fremlæggelserne var ganske underholdende, og personligt fik jeg lært at man faktisk spiser de der hunde i Kina. Til gengæld kunne jeg skræmme med ål og rå, sukkersøde sild.

Erfaringer

Alt i alt synes jeg de to dage med taskeksperimenter gik godt. Der var masser af snak kursisterne imellem og selvom en del af det var vendinger hentet fra tavlen, var der også meget 'fri' snak, og snak fyldt med ivrige udbrud af mere eller mindre artikuleret art når forståelser var ved at opstå eller glippe.

I det praktiske arbejde har jeg fået afkræftet nogle af mine negative forventninger om at undervisningen ville 'flyde ud' og at ingen ville få sagt noget. Jeg oplevede at kursisterne på trods af deres begrænsede sprog var glade for at få mere del i styringen af

undervisningen. Vi var glade for at de udnyttede dette friere rum til at tale i, og at de i det hele taget gav os en meget lærerig praktik.

Kameraet? Det legede vi med i pauserne...
